

STEPHEN BENNET,

född 1691 den 25 juli i Leicestershire i England;
död 1757 den 14 juli i Flor i Mo socken i Hälsingland;
son till Farmaren Thomas Bennet och hans andra hustru
Mary Hoart;

gift I) 1713 den 17 sept. i Woolstrop church i Lincoln
med JANE PARLBY,
född 1695,
död 1720,
dotter till Robert Parlby;

gift II) 1721 i Paris
med CATHERINE REIJLI,
född i Dublin,
död 1759,
dotter till Edmund Reijli.

Barn:	I.	II.
1)	Elizabeth.	6) Thomas Wilhelm.
2)	Thomas *)	7) Helena. *)
3)	Mary. *)	8) Maria Catharina. *)
4)	Robert.	9) Catharina. *)
5)	Mary *)	10) Edmund. *)
		11) Gudemon. *)
		12) Stephan. *)
		13) Ewa Margaretha.
		14) Hedewich. *)
		15) Jacob Patric. *)

*) Dog ung.

Då släkten var samlad till möte i Stockholm den 20 oktober 1923 för att begå 200-årsminnet av Stephen Bennets ankomst till Sverige höll Tomas Bennet följande anförande.

Stephen Bennet följde icke i sin faders och som jag även tror sina äldre förfäders spår såsom jordbrukare i deras fäders gamla land, England. Han valde sitt yrke som industriman och ägnade sig åt textilindustri, för att använda ett modernt uttryck. Sina första lärospån gjorde han hos sin svåger samt utbildade sig vidare vid fabriker på åtskilliga ställen i England. När han ansåg sig utlärdd anlade han egen fabrik i Leicester.

Vid 23 års ålder gifte han sig med Jane Parlby, som då var 18 år gammal. Det finns antecknat att detta måriage skedde emot föräldrarnas vilja och blev mindre lyckligt i längden, i det en oförsiktig hushållning och någon slags ledsnad drev honom att oförmärkt skilja sig från hustru och barn, hus och hem och flytta till Frankrike. När hans hustru, som oändligt älskade honom, fick reda på hans avflyttning ur landet grep detta henne så djupt att hon kort därefter avled. Under sitt änklingsstånd friade han i Paris till en irländsk Miss Reijli, som han gifte sig med och flyttade till Sverige. Detta är hämtat ur ett brev från Stephens sonson Stephan till dennes fader Thomas Wilhelm och återger vad Stephan fått veta av sin faders halvsyster Elizabeth då han besökte henne i Luleå 1781. Detta kan således anses autentiskt.

När Stephen lämnade sin hustru och sina barn hade

han varit gift sex år och var fader till fem barn. Jag föreställer mig att han då var fullständigt ruinerad och att släktingarna togo hand om barnen då modern dog. Av de fem barnen kommo tvänne, den nämnda Elizabeth och Robert över till Sverige. Den yngsta, Mary, dog samma år hon föddes och de båda övriga, Thomas och Mary, dogo antagligen i späda ålder.

Då Stephen lämnade England for han till Frankrike och fick där anställning hos en engelsman, Stanley, vilken i S:t Germain hade fabrik för tillverkning av strumpor, mössor, handskar och vantar och där blev han jämte andra fackmän engagerad av Jonas Alström för dennes manufakturverk i Alingsås.

Resan till Sverige försiggick dock icke utan äventyr. Det skulle nämligen medtagas en del maskiner, redskap och råvaror och då utförseln härav icke var tillåten av de fabriksidkande staterna, vilka voro rädda för medtävlande, måste det hela helt enkelt smugglas ur landet. Maskinerna söndertogs därför och packades i lådor med avsikt att i Rouen lastas på fartyg för att därifrån sjöledes överföras till Sverige. Men trots all försiktighet blevo de dock upptäckta samt togos i beslag och ägaren efterspanades enär ett vite på 1500 livres var satt på utförandet av alla slags redskap för industriellt ändamål. Då detta försök således misslyckades togs vägen över Holland och i Amsterdam skaffades andra maskiner, vilka i all hemlighet inlastades på fartyget »Jouffrow Elizabeth». Emellertid tycktes man dock ha spionerat ut fartygets förbjudna last, ty poster utsattes för att vid den bestämda avgångstiden lägga beslag på hela härligheten. Men skepparen anade oråd och på natten mellan den 15 och

16 oktober 1723 lyfte han ankar i all tysthet och smög sig i väg. Då fartyget följande morgon saknades, utsändes genast tvänne tullbåtar för dess gripande. Det blev en spännande jakt efter rymmaren, men då tullbåtarna kommo till Helder funno de att »Jouffrow Elizabeth» fått för stort försprång, varför de snopna och med oför rättat ärende måste återvända. Efter fem dagars resa anlände »Jouffrow Elizabeth» till Göteborg, således den 20 oktober 1723, just på dagen för 200 år sedan.

Med hjälp av litet fantasi kan man lätt föreställa sig i vilken spänning Stephen måste ha varit då först myndigheternas misstankar riktades emot hans förehavande och sedan då fartyget på natten i smyg lättade ankar och seglade i väg i becksvarta mörkret och vidare då han påföljande morgon fick se de förföljande tulljakterna. Skulle hans företag lyckas och han då möjligen kunna skapa sig en ny framtid i främmande land, eller skulle han tvingas återvända och då gå tillmötes straff och vanära för sitt försök att utsmuggla förbjudna saker? Jag föreställer mig livligt att han drog en lättnadens suck när tulljakterna uppgåvo förföljandet och seglade hem igen.

Som jag redan anført hade Stephen i Paris gift sig med en irländska, Catherine Reijli, och även hon jämte deras i Paris födde ett år gamle son medföljde på den äventyrliga och spännande färden.

Den muntliga släkttraditionen förtäljer ju att Stephen övergav sin hustru och rymde med en nunna. Huruvida Catherine verkligen var nunna i något kloster torde numera vara omöjligt att konstatera, men jag har en konstrikt stickad spets, som sägs vara gjord av henne. Är detta verkligen förhållandet så förefaller myten om nun-

nan ganska sannolik, ty spetsen kan sägas vara ett stycke klosterarbete. Den vanliga uppfattningen man har om en nunna — exempelvis från Fältskärns Berättelser — är ju, att hon är ett väsen på något högre plan, högt över detta materiella och triviala jordiska, som en vanlig karl möjligen kan få dyrka på avstånd, men vars ägande han icke ens får drömma om. Så har emellertid icke traditionen bevarat minnet av Catherine. Tvärtom lär hon varit praktisk och ekonomisk, styrt om sitt hus och hållit ordning på sin stora barnaskara och är det högst sannolikt att hon haft rätt så stor andel uti att Stephen efter några år i Alingsås kom på grön kvist. Hon kallades i slakten för »irländskan», som jag tror med stor respekt.

Som sagt, den 20 oktober 1723 anlände fartyget »Jouffrow Elizabeth» till Göteborg, där både passagerare och last emottogos av Jonas Alströms vän Kommerse-rådet Johan Sahlgren, som tog hand om bäggedera och vidarebefordrade alltsammans till bestämmelseorten Alingsås.

Den 1 november skramlade några forvagnar med maskiner och råvaror in i staden och de åtföljande främlingarna blevo utan tvivel vederbörligen bekikade av stadens fåtaliga befolkning. Väl anländ till platsen för sin blivande verksamhet, blev det för Stephen att hugga i med sitt arbete. Han började med anläggandet av ett strumpväveri med fem vävstolar, vidare anlades färgeri, början gjordes till ett kattunstryckeri och spinningen kom även genom hans åtgörande i gång. Särskilt voro manufakturverkets byggnadsarbeten ställda under hans ledning. Enligt egen uppgift arbetade han som en slav och sparade icke sig själv då det gällde verkets bästa. Säker-

ligen hade han ensam den tekniska ledningen över hela verket och kände nog ansvaret vila på sina skuldror. Hans insats i verkets utveckling vann även Alströms erkännande. Denne vitsordade nämligen vid sin hemkomst från en längre utrikes resa på hösten 1724 att de åt sig själva lämnade främlingarna skött sig väl. Anläggningarna voro, om än i mycket ofullbordade, dock i bättre skick än han väntat. Och torde nog Stephen få tillräkännas största delen av förtjänsten härför. Han har uppgivits vara en ordningsälskande och duglig man samt även kallats Alströms högra hand.

Huru främlingarna först togos emot av befolkningen i Alingsås vet jag inte så mycket om, men gissar jag det då var mest nyfikenhet från deras sida. Med tiden uppstod dock misshälligheter mellan manufakturisterna och urbefolkningen, ty kommerskollegiet ansåg sig behöva ingripa och i en skrivelse anmanades magistraten och borgerskapet »att på allt gjörligast sätt wara de härkomna Ulle Manufacturister och handtwärckare uti det som deras beqwämlighet och befrämjande widkommer beforderlig samt obehindrat låta dem tillijka med Consulen Jonas Alström sielf niuta den hielp och handräckning som wederbör». Förhållandet mellan stadens bägge befolkningshalvor — så att säga — blev naturligtvis inte bättre därför att denna befallning utfärdades. Visserligen har magistraten i sitt protokoll om denna sak tillagt: »hwilcket i alla delar ödmjukeligen hörsammas skall». Men inte får man tro att detta var så alldeles allvarligt menat. Anledningen till dessa missförhållanden är nog att söka i det kungliga brevets bestämmelser om privilegierna för manufakturverket och dess personal. Denna

gynnades nog, vilket helt naturligt väckte avund hos de andra.

Oaktat utlänningarna således tyckas ha varit utsatta för den övriga stadsbefolkningens rätt så sneda blickar synes det dock att Stephen det oaktat förvärvat sig ett visst anseende och förtroende. Han blev ledamot i kyrkorådet — vilket jag har litet svårt att fatta då han ju tillhörde den reformerta religionsriktningen — och även anföres i kyrkorådsprotokoll att han erhöll egen bänk i kyrkan. Även var han ledamot i manufakturrätten och innehade nog dessutom andra förtroendeuppdrag. Och för övrigt synes han stått på ganska god fot med magistraten, ty Borgmästare Paulin och Rådman Sven Svensson stodo faddrar åt hans första i Alingsås födda barn. Och även hans arbete vid manufakturverket synes allt mera hava uppskattats, ty 1730 blev han vicedirektör och 1736 företog han för verkets räkning en resa till Tyskland för att studera ullproduktionen och därmed sammanhängande förhållanden. Resultatet av sina iakttagelser har han återgivit i en utförlig reseberättelse, undertecknad av honom själv, men skriven av någon annan, som väl även hjälpt honom med språket. Sannolikt hade svenska språket sina besvärligheter och huruvida han någonsin lärde sig behärska detsamma vet jag ej, men de bevarade breven från honom till Jonas Alström äro alla skrivna på engelska. I ett av dessa förekommer ordet »cokoloven», vilket jag tyckt mig finna vara någon sorts angliserad form för det svenska »kakelugnen».

Allt tyder på att även Stephens personliga förhållanden utvecklade sig tillfredsställande. Han blev gårdsägare i staden, köpte egen gravplats, erhöll, som jag nyss

nämnde, egen bänk i kyrkan och bekläddes med förtroendeuppdrag. Vi ha således all anledning antaga honom såsom välsituerad karl och så var han ju husfader för en stor familj. Med Catherine hade han 10 barn, av vilka dock de flesta dogo i tidig ålder. När han således fått förhållandena ordnade kan man så väl tänka sig att han ville gottgöra sin försummelse gentemot sina barn med Jane. Huru dessa haft det sedan hans avresa från England vet jag ej och icke heller vem som tagit hand om dem, men 1730 kommo Elizabeth och Robert till Alingsås, där de fingo ett nytt hem i sin faders nya hemland. Elizabeth var då 16 år och Robert 12 år. Sannolikt fick väl Elizabeth deltaga i de husliga göromålen i hemmet och vara sin styfmor behjälplig därmed. Under hennes vistelse i Alingsås vet jag ingenting annat om henne än att hon stod fadder till ett par barn, som föddes i kolonien av utländska mästare och hantverkare samt deltog väl även i umgängeslivet för övrigt. Robert måtte ha deltagit i arbetet vid manufakturverket och omtalas såsom silkesfärgare. Han blev gift med Anna Christina Nystedt och från honom härstammar den äldre grenen av Bennetska släkten.

I Alingsås kvarstannade Stephen till år 1736, då han fick befattning som fabriksledare och direktör vid Flors linnefabrik i Mo socken i Hälsingland. Om linberedningen har författaren till »Hälsinge Hushåldning» år 1749 anfört följande: »En stor qvantitet af Lin förer Helsingen, både Häklat och ohäklat till Marknader och Köpstäder, såsom Gefle, Uppsala, Fahlun, Hedemora och Stockholm, samt förytttrar han hemma uti Gårdar til Hudwigswalls och Söderhamns Handlande och en del til then här i Landet

inrättade Linne-Fabriken i Mo socken. Tilförene och förr än Directeuren på Flors Linne-Fabrique Herr Stephen Bennet igenom utsände qwinfolk ifrån wärket, uti Socknarna, underrättade och lärde Landsens Qwinfolk, at spinna först garn, kunde the aldrig finare spinna än till 4. högst 6. Härfwors, men sedermera ha wetenskapen så stigit, at så yngre som äldre kunna spinna 18. och 20. Härfwors garn».

Som synes ingrep Stephen ganska grundligt för att lära ortens befolkning att höja kvaliteten på det garn de lämnade till fabriken och för detta ändamål inrättade han även en spinnskola. I en rapport till kommerskollegiet, som i februari 1751 avlämnades av en person, som inspekterat tillverkningen, anföres: »N:o 67 faconnerat linnetyg af Lärogåssen Nils Sjöberg. Wäfwen war illa upbommad, och factoren Bennet, närvarande, gjorde anstalt at felet vid upbomningen skulle rättas».

»Detta wärket består af ett widlyftigt Intressentskap, indelt i wissa lotter, men bestyres af en wiss här i Stockholm warande Direction, hwars ordres belefwas af Directeuren Stephen Bennet, som nu låtit bygga sig ett hus $\frac{1}{8}$ mil från wärket, på en, wärket för detta tillhörig, men Directeuren uplåten, egendom. Han har den närmaste omsorgen för wärkets behöriga drift, men eljest stå alla arbetarne under Directeuren Bennets son Thomas Bennets inseende, sedan han till factor blifwit antagen.»

»Alla fabriquens wäfstolar äro icke under ett tak, utan de flästa wärkstäderna äro här och där kringsspridda i små byggnader, ett stycke från hwarandra skiljda; på det om någon wåldeld i en wärkstad skulle upkomma, den ena wärkstaden med den andra icke måtte wara un-

derkastad wädelden. Sådana små hus till wärkstäder låten Direktionen årl. uppbygga. 2:ne dylika, till väggar och tak, redan upförda, komma, efter Directeuren Bennets berättelse, att i år till wärkstäder inredas och alla dessa husen äro så bygde, att wäfstolarna stå ett godt stycke under i jorden, hwilket lättar arbetet i linnetillwärkningen; emedan af kjölden om winteren och hetan om sommaren någon wärkan på garnet då icke kan förorsakas.»

Söderhamn var Flors linnefabriks närmaste stad och borgmästare och råd där måste en gång i veckan resa till Flor för att granska och stämpla de varor som bragtes på marknaden. Detta var naturligtvis opraktiskt och tidsödande, varför Stephen föreslog att en hall- och manufaktur rätt skulle inrättas i staden. Härom inlämnade han ansökan till magistraten och 1742 konstituerades i Söderhamn en hall- och manufaktur rätt med Borgmästare Wikegren som ordförande och Direktör Bennet som vice ordförande.

Stephen nedlade således ett energiskt och målmedvetet arbete på utvecklingen av Flors linnefabrik liksom han tidigare beflitat sig om fabriken i Alingsås samt gjorde sig även i övrigt känd såsom en kunnig och förfaren industriman. Han erhöll därför också en del uppdrag vid planerande av nya företag, ekonomiska utredningar rörande fabriksanläggningar, utnyttjande av vattenkraft och höjande av folkets näringsflit i allmänhet, varför det icke torde vara överdrift att säga att han intog en bemärkt plats i frihetstidens försök att skapa inhemsk industri i Sverige.

Vid Flor verkade Stephen till sin död, som inträffade 1757, då han var nära 66 år gammal.

Detta är i korthet vad jag kunnat få reda på om vår stamfaders växlingsrika levnadsöden och verksamhet. Släkttraditionen har icke bevarat så särdeles mycket om familjelivet i Alingsås och på Flor, varföre några intimiteter icke äro oss bekanta, vilket är en stor förlust. Det som ur samtida handlingar kan utläsas om hans verksamhet såsom industriman tyder på att han med intresse och ihärdighet hängivit sig åt sitt arbete samt klokt och målmedvetet förstått att föra de företag framåt, vilka han haft under sin ledning.

Stephen Bennet anlände som främling till Sverige och sannolikt var detta lands seder och förhållanden då för honom alldeles obekanta, men så vitt jag kunnat förstå omfattade han sitt nya hemland med varma fosterlandskänslor och hans avkomlingar hava ju fullständigt rotats här.

